

статистичних описів епархій Російської православної церкви.

Разом з тим, варто зауважити, що у такому серйозному науковому дослідженні допущені помилки, наприклад: у назві найбільшого книгосховища України – Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, яка чомусь названа Центральною науковою бібліотекою Академії наук України; неточно названий головний архів Криму; відсутня інформація про наявність перерахова-

них книг у найбільшому в Криму книгосховищі – Республіканській універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка.

Дане видання підготовлене в рамках широкої наукової програми Російської національної бібліотеки з бібліографування дорадянських регіональних довідкових видань різних типів. Залишається лише сподіватися, щоб воно потрапило до фондів усіх обласних бібліотек нашої держави.

Лариса ДЕГТЯРЕНКО

У книгах літопис часів:

До 80-річчя Бібліотеки української літератури в Москві

(Рец. на кн.: Кононенко Ю., Белошицкая Е., Слюсарчук В. И лишь неизменна книга: К 80-летию создания Б-ки укр. л-ры в Москве. – М.: Издат. центр БУЛ, 2002. – 64 с.)

«І тільки незмінна книга» – назва цього видання, приуроченого до 80-ліття створення Бібліотеки української літератури в Москві, вичерпно й глибоко розкриває його зміст. Справді, книги є свідченнями своєї епохи, виразниками свого часу, вони залишаються незмінними на віки такими, якими створила їх рука майстра. Їхні автори, читачі, а часом і самі книги піддаються тяжким випробуванням, що вже саме це заслуговує на відображення у нових книгах. Якраз такою була й доля Валер'яна Поліщука, поета «розстріляного відродження», рядок із поезії якого і став назвою згаданої книги.

1999 року з'явилась цікава розповідь Ю. Кононенка, Є. Белошицької, В. Слюсарчук про Бібліотеку україн-

Дегтяренко Лариса Олександрівна, завідувачка відділу НБУВ.

ської літератури в Москві, яка відкриває чимало «загадкових» епізодів в історії української книги і самої Бібліотеки поза межами Батьківщини. Ця бібліотека, як фенікс із попелу, постала 1989 року, хоча тоді ніхто з її засновників навіть і гадки не мав, що ще в 20–30-х роках ХХ ст. функціонувала Центральна українська бібліотека при робітничому клубі в Москві, про що засвідчує штамп на десятках книг, надісланих 1991 року Науковою бібліотекою Львівського державного університету ім. І. Франка.

2002 року праця уже згаданих авторів, які самі брали активну участь у відродженні Бібліотеки та її щоденній роботі, вийшла друком у серії «Палати Мазепи», започаткованій Бібліотекою української літератури в Москві, російською мовою. Порівняно невелика за обсягом (близько 4 друкованих аркушів), вона містить неоціненні перлини істини, яку не стерли зі сторінок історії ні неблаганний час, ні жорстока рука ката, ні намагання фальсифікаторів. Досліджуючи книгу, її складну долю у непроглядному мороці тоталітаризму, бажаючи однак дізнатися правду, як би її не фальсифікували і не переписували, як і саму історію, створюючи «темні плями», які для майбутніх і прийдешніх поколінь виявлялися «білими».

Автори підтверджують відповідними документами, що Український робітничий клуб у Москві існував приблизно з 1918 року, як, очевидно, й Бібліотека при ньому (принаймні, з 1922 року, про що свідчать бібліотечні штампи на книгах). 1936 року Бібліотека нараховувала трьох оплачуваних бібліотечних працівників, 11 630 книг. Цікаво зазначити, що до 1936 року в Москві функціонували товариства, клуби, театри, газети, бібліотеки національних меншин (білорусів, грузин, вірмен, євреїв, циган, татар, поляків та ін.).

Само собою зрозуміло, що після 1937–1938 рр. усі національні бібліотеки були фактично ліквідовані, проте український відділ у одній зі звичайних московських

бібліотек усе ж таки дивом зберігся, де 1991 року авторам поталанило знайти документи, які проливають світло на історію і долю української бібліотеки в Москві (інвентарні книги, акти про вилучення книг за списками Головліту, статистичні звіти).

Не можна утриматися, щоб не згадати такого промовистого, різьбленого факту, що все це, власне, відбувалося за одним сценарієм – як в Москві, так і в Україні.

Авторів видання «І лиш неізмінна книга» вражає те, що у цих сумнозвісних списках – видатні українські поети, прозаїки, перекладачі, літературознавці репресовані існуючим режимом. Їхні книги вилучали з усіх бібліотек, знищували і лише деяким із цих видань «поталанило» потрапити на полиці спецфондів. Серед перекладачів, редакторів, укладачів, авторів, яких викреслювали, вирізали, затушовували до невпізнання, автори книги називають Є. Плужника, С. Єфремова, М. Зєрова, В. Підмогильного, П. Филиповича і багатьох інших.

Ці книги нині – мовчазні, але промовисті свідки свавілля тієї страшної доби.

Але тут знову приходять на думку слова геніального Тараса: «не скує душі живої і слова живого... Воно знову оживає, і сміється знову».

Навіть у цей небезпечний і тяжкий час Бібліотека (вже як відділ) продовжує працювати. Очевидно, у кінці 40-х років існуючий тоталітарний режим вирішив остаточно знищити усі установи національних культур у Москві. 1949 року більше шести тисяч книг, які ще залишалися у фонді відділу, були передані до Наукової бібліотеки Львівського державного університету ім. І. Франка, звідки вони й повернулися у 1991–1994 роках.

У виданні наведено чимало епізодів з історії української книги, яка опинилася поза межами Батьківщини. Викладена історія і сьогодення Бібліотеки, що відродилася, йдеться про унікальне книжкове зібрання української книги в Росії.

Автори слушно зауважують, що українська книга в Москві має свого читача. І це не тільки українці, мешканці Москви, Підмосков'я та суміжних областей, а й російські та зарубіжні вчені, аспіранти, студенти, журналісти, представники державної влади Росії тощо.

Українська книга в Москві, переконані дослідники, має і завжди матиме свого читача. Її відродили великі ентузіасти української справи. Розпочали з Бібліотеки, бо сподівалися цим розв'язати особливо болючу проблему українців у Росії – збереження рідної мови і навчання нею дітей та онуків, що виростають у російськомовному оточенні. Бракувало підручників, художньої літератури, актуальної інформації про події в Україні, про її політичне, економічне, культурно-громадське життя.

Примітно, що ідеєю створення української бібліотеки захопилася переважно молодь – члени Українського молодіжного клубу (студенти і аспіранти вищих навчальних закладів, молоді вчені). Воно й зрозуміло, адже бібліотеки здавна були не просто книгосховища-

ми, а дуже часто – центрами культурного й громадського життя. Сучасна бібліотека продовжує кращі традиції Центральної Української бібліотеки, заснованої у 20–30-х роках.

На заклик ентузіастів відродження Бібліотеки надсилати українські видання відгукнулось багато людей, як пересічних громадян, так і відомих діячів української культури в Україні та поза її межами. Серед них: Олесь Гончар, Іван Драч, Юрій Андрухович, Юрій Хорунжий (Україна), Дмитро Нитченко (Чуб) (Австралія), Іван Кошелівець (Німеччина) Василь Чапленко (США), а також бібліотеки, видавництва, культурні товариства, школи тощо.

Українське зарубіжжя зайняло в цьому питанні активну позицію, надіслало велику кількість літератури. Дари стали основою фонду Бібліотеки.

Систематично надсилають до Бібліотеки свої видання українські видавництва «Каменярь», «Либідь», «Мистецтво». Велику підтримку надає Міністерство культури і мистецтв України, Посольство України в Російській Федерації, Культурний центр України в Москві, а також бібліотеки: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Публічна бібліотека ім. Л. Українки, Державна бібліотека України для дітей та ін.

Фонди Бібліотеки налічують більше ніж 50 тисяч одиниць зберігання. У книзі – загальна характеристика фонду, каталогів і картотек.

Бібліотека займається також і видавничою діяльністю. Насамперед – це серія «Палати Мазепи», з 1991 р. щомісяця виходить бюлетень нових надходжень, який надсилають бібліотекам Москви та іншим зацікавленим організаціям. Цікаво, що у Бібліотеці є 9 електронних каталогів. Пошук здійснюється за такими елементами бібліографічного опису: автор, назва, відомості про відповідальність, джерело, індекс ББК, географічна рубрика, ключові слова.

Особливо цінною частиною книги є вміщені в ній додатки, де наведено документи про історію створення Бібліотеки, бібліографію основних публікацій про Бібліотеку української літератури в Москві, список газет, виданих українськими організаціями Росії або за їхньою участю в 1990–2001 рр., список українських газет та журналів, які бібліотека отримала у 2002 році.

У заключному слові автори називають поіменно усіх, хто любить українське слово, справжніх друзів України в Росії, які допомогали створювати й розвивати Бібліотеку.

Розповідь про Бібліотеку української літератури в Москві – єдину спеціалізовану універсальну державну українську бібліотеку в Російській Федерації – особливо цінна тим, що проливає світло на трагічну долю української книги поза межами Батьківщини, її поширення й утвердження завдяки справжнім ентузіастам і патріотам усупереч усіляким перешкодами і недоброзичливцям.